

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXI-ik évf. November, December 1886. 6-ik füzet.

A KERESZTÉNY CSALÁD HIVATÁSA.¹⁾

Népszerű felolvasásaink rendjén, mert érdeklődésem egyik kedves tárgyához, az iskolához legközelebb esik, a családot, a család állását, a család és a család tagjai hivatását kívánom elmélkedésem tárgyává tenni és pedig a keresztény társadalom szempontjából.

Midőn a keresztény család elnevezést hangsúlyozom, jelzeni kívánom, hogy a családnak az európai keresztény civilisatióban állása és hivatása sokkal magasabb színvonalat kapott, mint volt a régi korban, vagy van azoknál a népeknél, melyek a keresztény vallás áldásában nem részesülnek.

Mi másutt magánügynek tekintetett, a keresztény világban a társadalom és állam sulypontja a családra esik; és a mily mértékben teljesítik kötelességüket a család fejei, olyan a jelen; s a mily szellemen nevednek a család sarjai, olyan lesz a jövő.

A régi kornak, s még ma is a keletnek, nincs családja, csak cselédje. Még a régi görögöknél is az apa távollétében vagy halála esetére, a ház feletti hatalom nem az anyát, hanem a fiút illette; csakis a fiuk örököltek, a leányok csak hozományt kaptak. A családfő teljhatalmu ura családjának.

A keresztény mivelődés a családot, a családi életet magasztosabb alapra fektette; az egyház, a társadalom és állam kiváló gondjává tette. De igen csalódnék az, ki azon gondolatnak adna helyet, hogy az európai család mai fogalma és elmélete, mint Minerva Jupiter fejéből csak úgy előpattant.

Az első kéz rajta az egyházzé, mely a mint megalakult, megszabta a család törvényeit, kijelelte a családtagok kötelességeit, s magát e törvények őrévé tette. Hogy a családi élet fogalma iránt tiszteletet szerezzen, az egyház a családi élet minden nevezetesebb mozzanatát intéző kezébe vette; megjelenik az ember világra jövetelénél, meg az életből kilépésénél, s a házasság kötését és felbontá-

¹⁾ Kitünő történelemtudósunknak a Dávid F. egylet egyik gyűlésén tartott felolvasása. Szerk.

sát az egyház vette kezébe. Az egyház e szerint a családi élet legfontosabb, legünnepélyesebb perczeiben, a család örömében és bánatában osztozik. A midőn azonban a családi élet ezen nemesebb színezetben való feltüntetéséhez hozzájárul, igényt tart arra, hogy a család igaz értelmében keresztény legyen.

A vallás és egyház után a társadalom vette kezébe a családot. Az egyház erkölcsi, a társadalom házi rendjét alapította meg.

Az Árpádház alatt az egyház mindenkinek nevet ad, egy keresztnevet, s mindenki keresztnévén említettik. Az Árpádház utolsó éveiben már a keresztnévek mellé jelzők jönnek, melyek a testi vagy szellemi hiányokról vagy előnyökről vétenek. A mai vezeték, s különösen a mai előnevek a középkor egy intézményének kifolyása.

Már az Árpádház korában Európában kifejlett a hűbéri rendszer, mely a tisztségeket s azok jutalmát, a földet, az egyesekről a családokra szállította át. Megalakult a mai család, megalakult a középkori társadalom. S miként az egyház az egyénnek és egyesnek, úgy a középkori társadalom a család és családi élet elé további törvényeket szabott.

A társadalom nem alkot örök törvényeket, mint az egyház. De ha az európai keresztény civilisatiót tekintjük, az abból fejlett társadalom oly alaptörvényeket alkotott és fogadott el, melyeket megmásitanunk alig lehet. A középkori társadalom magas mértéket alkalmazott. Etársadalom a sziv nemességén, a vér tisztaságán, a lovasgiasság és vallásosság követelményein nyugodott; s ki ezen követelményeknek meg nem felelt, a társadalom kebelében nem türetett.

Innen van, hogy a középkorban egy láthatatlan hatalom egyre sújtja és irtja a leghatalmasabb családokat. A középkori társadalom ezen alaptörvényeit a családra és a családi életre is kiterjesztette, s azokat ép oly tiszteletben kívánta tartatni, mint a vallás az övéit.

A ker. vallás a család tagjaitól megkívánja, hogy keresztény legyen: higgyen Istenben, kövesse az evangelium által szövegezett moralt, higgye az örökéletet, s minden cselekedetének sinor mértéke legyen, a felebaráti szeretet, tehát az erkölcs. — A középkori társadalom egy lépéssel tovább ment, a vallás ezen kijelentését eszményi fönségében meghagyva, szabványait positiv követelésekben juttatta kifejezésére. — Mert a család a társadalom tagja, a családi élettől megköveteli, hogy az színvonalon álljon, a család minden tagja társaságképes legyen.

Első sorban a család tagjai mértékét állította fel. — A közép-

kor embere, a tipikus vagy átlag középkori egyén, harczol és imádkozik. A mint a pápa legközelebb egy tisztelgőnek magát kifejezte: azért szereti a magyart, mert vitéz és jámbor; s ezt a középkor meg is követelte.

A keresztény civilisatio alapelveit az egyház vetette meg, felállította a rangfokozatos hierarchiát, s a világi elem azt utánozva, felállította a rangfokozatos társadalmat és államot. E szervezetben felehhvalója iránt mindenki hűséggel és enydelmességgel tartozik. A hatalom pyramísának csúcsán az Isten áll, kitől minden egyházi és világi hatalom ered. Minden egyesnek egy egyházi és egy világi előjárója van. Az egyházi hatalom vallásosságot, a világi vitézséget köve'elt. A középkori nemes érzelme a vallásosság és a hősiesség közt oszlik fel. S mert e két érzelem uralta keblét, a középkori egyén nemes és bátor, hűséges és lovagias. Az egyén az elébe szabott törvényt tiszteletben tartja. S mert mindenki egyszersmind osztályának is tagja, maga s osztá'ya nevében megköveteli, hogy neki az osztályát megillető tisztelet megadassék. De a midőn megköveteli, egy perczig sem feledi, hogy a nemesség kötelez, hogy minden érzelmének, gondolatjának, cselekedetének, a társadalom által felállított mérték színvonalát kell megütnie. Ki a mértéket nem üti, az a társadalom szemében egyelőre erkölcsi beteg, majd erkölcsi halott.

A középkort megelőzőtt időkbén a család két szerkezetben jelenik meg: a pátriárkális s az ugynevezett klan szerkezetben; mindkettő megegyezik abban, hogy az egyénről és családról a törzs, a nemzetség gondoskodik. A mint a középkor a nemzetség birtokát az egyes családok közt felosztotta, a gondoskodás tisztje a családfőkre szállt. Mig az egyesek csak keresztnevekkel voltak megjelölve, csak magokért voltak felelősek. De a mint a családi leszármazás tovább ágazott, a kapott birtokrészszel a család nevének, a családi név dicsőségének, a kék vér értékének szintén örököse lett, annak fentartása és gyarapítása kötelezettségét is örökölte.

A törzsszerkezet felbontása s a szűkebb körü család önállósítása, a jogokat, miket a pátriárkák vagy a klán fejei birtak, a családfőre ruházták át. A férfinak nagyobb lett hatalma, de nagyobb lett egyszersmind kötelezettsége. A családfentartás, a ház becsületének minden kötelessége reá esett. E kötelesség azonban jogokat is adott, kormányzójává, birájává tette családjának. Nézete törvénynyé, szava rendeletté vált. A családban csak egy lett az uralkodó nézet, egy az irányadó akarat, azé, ki a családot képviseli, s ki egyszersmind a felelősséget is a világ előtt hordozza

De a nézet és akarat mindig nemes, mindig vallásos, mindig lovagias. A középkor családfejének egy érzése, egy gondolatja van, a hűség és kötelességérzet, s ezt nemcsak adja, de egyszersmind követeli. S ez alapon egy családi életrend fejtett ki, mely a családoknak és társadalomnak századokon át jóllétet és tekintélyt biztosított.

A keresztényvallás egy morált állított fel, mely nőtől, férfitől a szív és vér tisztaságát kívánja, számvevőül felállította a lelkiismeretet. A középkori társadalom a család részére e morál szabványait szintoly szigoruakká tette, s e morál szabályai maig is kötelezők. E morál örök és másíthatlan. E morál szerint a családi tüzhely egy vesta-oltár, hol a tisztaság lángjának egy perczig sem szabad kialudni. A család iskola és templom, hol a gyermek a vallásban és erkölcsben az első oktatását nyeri. Ezen morál talpköve az érzelem nemessége, mit az egyház esküben vesz be; de mert executívája nincs, a társadalom vette magának az ellenőrzést, s ha kell, a megtorlást.

E morál szerint a család tagja az egyháznak, községének, osztályának, tagja a társadalomnak, alattvalója az államnak, s kötelességeit mindenkivel szemben be kell töltenie. Kire támaszkodni nem lehet, a társadalomnak és államnak csak terhére van. Ki csak jogokat követel, de a jogokkal járó kötelezettségeket teljesíteni nem akarja, az mások tiszteletére nem számíthat. A mely család vagy családtag szabadságot vesz magának magát az egyház, a morál, a becsület, a kötelesség szabályai, a reá eső munka terhe alól feloldani, még mielőtt a köztörvényekkel összeütközésbe jönné, a társadalom az erkölcsi halált, a megvetést már rég kimondotta fejére.

A középkor midőn a férfi jelzőjévé tette, hogy harczol, nemcsak tettet és munkát kívánt, nemcsak a család fentartása kötelességét róttá reá, de egyszersmind megkivánta, hogy nemzete, hazája, vallása érdekeért, becsületeért férfiasan helyt álljon, s ha kell, a gyengébbeknek oltalmazója legyen, s ezen kötelességet lovagiasságnak nevezte.

A keresztényvallás a nőt felszabadította a szolgaságból. A középkor tovább ment, a nőt feleséggé, a család tagjává, mi amnyit tesz: egyszersmind a háztartás és nevelés munkájának felerészesévé tette. Míg a föld legnagyobb részén a nő maig is rabszolga, kinek élete a férj kényére van bízva, a középkor, mely a ker. európai civilizatiót formulázta, a nőt férje állásának és dicsőségének részesévé tette. De egyszersmind az európai civilizatióból folyó kötelességeket is rótt reája. A nőtől határozottan megköveteli, hogy ha a társada-

lom tiszteletére igényt kíván tartani, a család nevét tiszteletben tartsa. Más világrészekben a gyerek az apáé, az európai civilizáció légkörében a gyerek első éveiben az anyáé, mi civilizatióknk egyik legszebb gondolatja. De midőn az anyát a gyerek egyik részesévé tette, egyszersmind azt a kötelességet is reá róttá, hogy a gyerek lelkébe a vallás, a morál szabványait, a fensőbbek iránti tiszteletet, s kiktől jót fogad el, a hálaérzetet kitörülhetlenül beírja, szóval szívét minden nemesebb érzelmre előkészítse.

A keresztény vallás megalégedett azzal, hogy a nőt és anyát a férj önkénye alól a törvény óltalmába tette át. A középkor e viszonyt a lovagiasság szabályai alapján tovább rendezte. Különösen a magyar nő oly jogokhoz jutott, minőhez sehol Európában. De a midőn e jogokat a középkori nő elfogadta, a'ája vetette magát e jogokkal járó kötelezettségeknek is. Mert ha a középkorban a férfiaknál a lovagiasság és gyöngédség, ugy a nőknél a hűség s a férj és neve iránti tisztelet oly uralkodó érzés, mely nemzedékről nemzedékre szállt, s megszerelte azt a tiszteletet, melylyel e szó, e fogalom iránt — család, ma is adózunk.

A középkorra azonban az a szerencsétlen korszak következett, mely az abszolutizmust kifejtette, azt az abszolut kormányrendszert, melyet XIV. Lajos idealizált. Az abszolutizmus urai szabadságot vettek maguknak a vallás, a társadalom és család törvényei alól magukat és másokat emancipálni. A középkor által felállított családi törvények meglazultak: nyomban követte az erkölcs süljedése. A férfi felszabadult a fegyver, a nő felszabadult a háztartás és nevelés vezetése alól, fogadott emberekre bízott: következett a vagyoni hanyatlás. Az abszolutizmus urai az államkinestárba fenéig markoltak, a fényes királyi udvarok erőfeszítésre hívták fel a nagyok udvarát; az állam és társadalom megkapta azt a költekezési betegséget, a fényűzés azt az eszelősséget, melyet a középkor nem ismert, s mert nem ismert, boldog volt; s mert korunk is örökölte s belőle kigyógyulni nem tud, a családi élet nyugalma alapjában van megtámadva. A mai társadalom és család boldogtalansági érzete nem az európai ker. civilizatió alapelvei következménye, ez későbbi kinövés. A keresztény vallás az egyszerűség elvén nyugszik, szerinte boldogok az együgyűek, az egyszerűek; a középkor a lovagiasság és vallásosság szép és nemes érzelmét tette a társadalom és család sarkkövévé: az abszolutizmus fénykora mind az egyház mind a középkor tanait meghamisította. A férfit férfiasságától, a nőt nőiességétől fosztotta meg.

Az abszolutizmus megrontotta a középkori nemes erkölcsöket,

meg a család vallásra és munkára alapított életrendjét. Hozzárult civilisatióink e szerencsétlenségéhez, hogy az abszolutizmust forradalom útján sikerült legyőzni. És a hosszas forradalmi állapotnak a lett következése, hogy a forradalom a társadalom és állam teréről a család keblébe is behatolt. A francia nagy forradalom, midőn a királyság tekintélyét ostromolta, az egyházat és a családot fentartó tekintélyt is megtámadta. A trón mellett az oltárt is meg akarta dönteni. Szabadságot és egyenlőséget követelt s a szabadság és egyenlőség utáni ábrándot a család körébe is bevezette. A rend felbomlott, a szív, a kedély üres és szegény lett; s mert a család a munkát és imádkozást nem tartotta kötelezőnek, az Is'en áldása kimaradt. A vallás és középkor által előnkbe irt érzelmek és kötelességek nem vétetnek többé erény számba. A tekintély trónvesztettnek nyilvánított. A nő a férj ellen, a gyermek atya és anya ellen szállt forradalomba. Egyenlőséget követelnek azok, kik a családfentartás munkája egyenrészére nem vállalkoznak s azok, kik munkaképtelenek.

Azonban nem adhatjuk fel a hitet és reményt, hogy ez állapot csak átmeneti állapot. Az egyház és nevelés fel fogják gyujtani azt a világosságot, mely a családot és család tagjait ismét vissza fogja vezérelni a rend és kötelességérzet útjára; meg fogja hozni e meggyőződést, hogy a vallás és keresztény civilisatio örök törvények alatt áll, s e törvények a család és családi élet részére is megmásíthatlanul vannak formulázva.

A mondottakat összevonva, a középkori egyén harczott és imádkozott; a férj és apa harczott, mert ez volt az egyetlen kereset, s a már megkeresett birtok megtartásának egyetlen útja, módja és eszköze. A nő és anya, mert férje örök fegyverben állt, vezette a háztartást, vezette a gyermek nevelését; s ha a fiu megnőtt, a férfi átvette, ő maga megtanította a mesterségére, a vitézségre. E szerint a férfi és nő egyaránt harczott, azaz dolgozott és munkált, előmozdította a ház jóllétét. S egyszersmind mindkettő imádkozott, az egyház s a morál szavait tovább terjesztve.

Az abszolutizmus egy korszakot állított elő, mely alatt a férfi és nő többé nem harczott és imádkozott. A társadalomba és családi rendbe egy szervezet jutott be, mely a munkát és a nevelést is fizesettekre bizza. Ha beteg a társadalom, itt a betegség forrása. Itt a házi tüzhely, a régi otthon elvesztette boldogító varázsát. Nem a becsületes munkát tartják többé a jóllét egyetlen forrásának; s azt hiszik, hogy a kedély, a szív nyugodt lehet a lelkiismeret nyugal-

ma, a jól végzett kötelesség megnyugtatója s a vallás vigasztalása nélkül. Az apa fut, fárad, megszerzi az anyagi jóllétet, de ha a valóságos érzés a családban az anya által kellően ápolva nincs: a kegyelet, a tisztelet, szeretet, elismerés és hála azok részéről, kik élvezik, számára nincs biztosítva. Korunk két legnagyobb államférfia, Kossuth és Bismarck egyszerre jöttek arra a gondolatra és meggyőződésre, hogy milyen az anya, olyan a család; s azt már hangsúlyoztuk, hogy milyen a család, olyan a társadalom és a nemzet.

A férfiak figyelmét arra is felhívjuk, hogy a középkor emberei harczoltak, és nemcsak az ellenséggel, de az étellel is, s ha nem sikerült, a gondviselésben szereztek vigasztalást: míg az újabb kor emberei az élet harca elől könnyen megfutnak, és pedig a halálba. S a család minden tagja figyelmét fel kell hívunk arra, hogy a hol a család forradalmi állapotban van, hol az élet harczában kifáradt léleknek a család nem ad enyhét, nem nyújt pihenést, a család magasegíti megtörni a családfő bátorságát, mire az étellel való küzdelemben akkora szüksége van.

A keresztény civilisatióban nem szabad felcserélni a szerepeket, s szerepét mindenkinek be kell tölteni. A keresztény polgárosodásban család, társadalom és állam rangfokozatos rendszeren nyugszik. Még a középkorból reánk maradt társasjátékaink is a fokozatos rendszert követik. Az éppen a kereszties hadjáratokból reánk maradt sakkjáték tábláján ott áll középsőben a király, mellette, de balján a királyné; minden figura rendelkezésükre áll, minden figurának ki van jelölve pályafutása, kiszabva a szerepe, s e szerepet felcserélni nem szabad; s a király, a családfő bukása az egész romlása.

Még csak egy megjegyzéssel tartozom, s ez az, hogy felolvasásom nem akart egyéb lenni, mint reámutatni a veszélyre, mely a mi példabeszéddé vált egyszerűségünket is fenyegeti. Unitáriusnak lenni annyi, mint munkásnak és takarékosnak, alázatosnak és becsületesnek lenni, s a mellett az elődök iránt kegyelettel, az előljárók iránt engedelmességgel, a szülők iránt háládatossággal viseltetni — a fenébb mondottakat az ifjúságnak itt e teremben, e szavakban szoktuk időnként szívére kötni. Nem tartom feleslegesnek jelezni, hogy iskolánk szelleme ez irányban megy. Mert nevelésünk csak akkor vezethet sikerre, ha család és iskola egy irányban halad.

REMINISCENTIÁK.

— Csevegés. —

A Szerkesztőség felhívására, a „Keresztény Magvető“ olvasóinak figyelmét egy néhány perczig csevegéssel igénybe veszem. Méltóztat azért a kegyes olvasó leülni, vagy a kereveten végig nyújtózkodni egész kényelemmel, ki a hogy szokta, nehogy a kényelmetlenség miatt terhére váljak valakinek. Én ez alkalommal a keresztény vallás új dolgairól régieket, s a régiekről — új dolgokat fogok regélni.

Hanem előre kikérem, hogy csevegésemben rendszeres előadást senki se kutasson, mert jelen csevegésem, — sem több, sem kevesebb nem akar lenni, mint: csevegés.

(Olvastam egy bibliai földrajzban,¹⁾ hogy Bethlehemhez közel egy barlangot mutogatnak, melyet a hagyomány a Krisztus születési helyévé avatott fel. Ebből a barlangból most egy pompás, gazdagon felékesített földalatti templom lett, melyben egy 32 fokú csigalépcső vezet le. E templom mellék-csarnokaiban lakó barátok határozottan állítják, hogy ez a hely valóban a Krisztus születési helye.

Ugy-e, hogy különös? mikor a biblia valóságosan mondja, hogy „Krisztus egy istállóban született“! . . .

Hanem a különösség hamar elenyész, ha nem ragaszkodunk a betűhöz.

A valóság az, hogy a Krisztusnak születési helyét határozottan ma már senki sem tudja.

Mig Homér élt, az ő zengő Iliászszával egy vak koldusnak tartották, de halála után, mikor a hellén miveltség magaslatát elérte: hét város vetekedett születési helye felett. Mikor Jézus élt, és az ő magasztos hitelveit hirdette: az egy igaz Istenről, a testvériségről, jogegyenlőségről, szabadságról, örökbékéről stb. — hát rokonai is csendes örültnek tartották. De mikor a nép tömege-

¹⁾ Lásd: Bibliai földrajz Farkas Józseftől 89. l.